

**ОСОБЕНОСТИ ВЪВ ВРЪЗКА СЪС СТРАНИТЕ И ТРУДОВИТЕ
ФУНКЦИИ ПО ДВЕТЕ ТРУДОВИ ПРАВООТНОШЕНИЯ НА ЛЕКАР
В ЛЕЧЕБНО ЗАВЕДЕНИЕ, КОЙТО Е И ПРЕПОДАВАТЕЛ ВЪВ
ВИСШЕ МЕДИЦИНСКО УЧИЛИЩЕ**

Ивайло Стайков*

I. Въведение

В основата на настоящото научно изследване са разпоредбите на чл. 69, ал. 2, т. 3 от Закона за лечебните заведения (ЗЛЗ) и § 4г от ДР на Закона за висшето образование (ЗВО), които уреждат особености при сключването и прекратяването на трудовите договори на лекарите в лечебни заведения, които са и преподаватели във висше медицинско училище¹.

Съгласно чл. 69, ал. 2, т. 3 ЗЛЗ управителите, съответно изпълнителните директори на лечебното заведение, са работодатели на всички работещи в лечебното заведение, като трудовите договори с лекарите-преподаватели и лекарите-преподаватели по дентална медицина се сключват и прекратяват след съгласуване с ректора на съответното висше медицинско училище.

Съгласно § 4г ДР на ЗВО трудовите договори с преподавателите в университетските болници се сключват и прекратяват от ректора на съответното висше медицинско училище, съгласувано с управителя или изпълнителния директор на болницата.

Въпреки че в двете разпоредби няма припокриване във фактическия състав, те уреждат една и съща житейска и правна хипотеза. Това е случаят, когато лекар-преподавател или лекар-преподавател по дентална медицина работи едновременно по две индивидуални трудови правоотношения – едното с лечебно заведение, а другото е с висше медицинско училище.

В тези две законови разпоредби, се съдържат правни норми, които по своята правно-отраслова принадлежност следва да се квалифицират като трудовоправни².

* Преподавател по трудово право и обществено осигуряване в департамент „Право”, Нов български университет, адвокат.

¹ Научното изследване е съобразено с действащото българско законодателство към 10 март 2016 г.

² За наличието на трудовоправни норми в нормативни актове, които по своята правно-отраслова принадлежност не са трудови вж. Василев, Ат. Трудово право. Бургас: Бургаски свободен университет, 1997, 54–55; Средкова, Кр. Трудово право. Обща част. С.: УИ „Св. Кл. Охридски”, 2010, с. 104, 113;

Научният анализ се фокусира върху трудовоправната проблематика на страните на двете индивидуални трудови правоотношения, както и свързаността на трудовите функции по тях. Особеностите при сключването и прекратяването на трудовите договори на лекарите в лечебни заведения, които са и преподаватели във висше медицинско училище, авторът е изследвал в други свои научни съчинения³.

II. Страни на двете индивидуални трудови правоотношения

1. Най-напред следва да се анализира едната страна на тези две индивидуални трудови правоотношения – работникът или служителят. Това е лекар-преподавател или лекар-преподавател по дентална медицина. Предвид и на двете трудови функции (характера на работата) и по двете трудови правоотношения това е служител⁴. Лекар-преподавател е лекар по медицина, т.е. лице, които притежава диплома за завършено висше образование по специалност „Медицина” (образователно-квалификационна степен „магистър”) и придобита специалност в системата на здравеопазването. Лекар-преподавател по дентална медицина е лекар по дентална медицина, т.е. лице, които притежава диплома за завършено висше образование по специалност „Дентална медицина” (образователно-квалификационна степен „магистър”) и придобита специалност в системата на здравеопазването (арг. от чл. 175, ал. 1 ЗЗдр). Поради това, че от гледна точка на настоящия анализ, няма разлика в правното положение на двете категории лекари – по медицина и по дентална медицина, по-нататък в текста за краткост ще се използва понятието „лекар-преподавател”.

Мръчков, В. Трудово право. 9. изд. С.: Сиби, 2015, с. 92, 122–124, 130–131; Мингов, Ем. Особености на трудовото правоотношение в бюджетните организации. – В: Актуални проблеми на трудовото и осигурителното право. Т. IV. С.: УИ „Св. Кл. Охридски”, 2010, 78–79; Стайков, Ив. Въпроси на правното положение на служителите по трудово правоотношение в Държавна агенция „Национална сигурност”. – В: Сборник доклади от научна конференция „Актуални проблеми на сигурността”, Национален военен университет „Васил Левски”, 13–14 ноември 2014 г. Том 2 – Научно направление „Социални и правни аспекти на сигурността и отбраната”. В. Търново: Издателски комплекс на НВУ, 2014, с. 148.

³ Вж. Стайков, Ив. Прекратяване на трудовите правоотношения на лекар в лечебно заведение, който е и преподавател във висше медицинско училище. – В: Актуални проблеми на трудовото и осигурителното право. Т. VII. С.: УИ „Св. Кл. Охридски”, 2015, 176–195.

⁴ За понятията „работник” и „служител” и за условното им разграничение въз основа на естеството на престоираната работна сила вж. Радоилски, Л. Трудово право на Народна република България. С.: Наука и изкуство, 1957, с. 192; Мръчков, В. Трудово право, 185–186; от него: – В: Мръчков, В., Кр. Средкова, Ат. Василев. Коментар на Кодекса на труда. 12. изд. С.: Сиби, 2016, с. 19; Средкова, Кр. Трудово право. Специална част. Дял I. Индивидуално трудово право. С.: УИ „Св. Кл. Охридски”, 2011, 28–29; Милованов, Кр. Трудов договор. Сключване, изменение, прекратяване. 2. прер. и доп. изд. С.: ИК „Труд и право”, 2008, 33–34.

Самата съставна дума „лекар-преподавател”, която е и легален термин в ЗЛЗ, показва че в едно и също физическо лице има съчетаване и едновременна даденост на две вторични правни качества – „лекар” и „преподавател”.

От логическия анализ на разпоредбите на ЗЛЗ и ЗВО, както и от факти от практиката, следва изводът, че в анализираната хипотеза става въпрос за лекар по клинична медицинска специалност, който упражнява медицинска професия, т.е. работи като лекар в лечебно заведение. Това е важно да се подчертае, защото има лекари, т.е. лица, които имат образователно-квалификационна степен „магистър” по медицина, но нямат придобита специалност в системата на здравеопазването, или ако имат такава тя не е по клинична специалност (напр. по специалностите „Управление на здравните грижи”, „Обществено здраве”, медицинска химия и медицинска физика, и т.н.), или дори да имат тези специалности не упражняват медицинска професия. Разпоредбите на ЗЛЗ и ЗВО имат предвид лекари, чиято трудова функция по едното трудово правоотношение е лечебна дейност (вж. чл. 2, ал. 1 ЗЛЗ), т.е. упражняват медицинска професия, а не само имат висше медицинско образование.

2. Лекарят-преподавател трябва да работи (да упражнява медицинската професия като трудова функция) по трудово правоотношение в лечебно заведение. Няма значение какъв е видът на лечебното заведение (за извънболнична или за болнична помощ), като това не е възможно при т.нар. индивидуална практика за първична или за специализирана медицинска помощ (чл. 8, ал. 1, т. 1, б. „а” и т. 2, б. „а”, чл. 13, ал. 1–2 ЗЛЗ). При индивидуалната практика на лекар-преподавател няма второ трудово правоотношение и затова тази хипотеза е извън предмета на настоящия анализ. При това е съмнително дали е практически възможно, лекар, който е и преподавател във висше медицинско училище, да може да осъществява обучение на студенти, докторанти и специализанти по медицина и дентална медицина чрез индивидуална практика. Практически значимата хипотеза е лекарят-преподавател да упражнява медицинската професия в лечебно заведение за болнична помощ (чл. 9, ал. 1 ЗЛЗ) – най-честите хипотези, както и в някои от лечебните заведения за извънболнична помощ (чл. 8, ал. 1 ЗЛЗ) и лечебни заведения по чл. 10 ЗЛЗ (център за спешна медицинска помощ; център за трансфузионна хематология; център за психично здраве; център за кожно-венерически заболявания; онкологичен център; диализен център)⁵.

⁵ В българското здравно законодателство няма легална дефиниция на понятието „лечебна дейност”. То се извлича чрез тълкуване на разпоредбата на чл. 2, ал. 1 ЗЛЗ, където в шест точки са посочени различни

3. От друга страна лекарят-преподавател трябва да работи като преподавател във висше медицинско училище. Терминът „висше медицинско училище” е легален, но законодателят не го е определил легално. Правното понятие следва да бъде изведено по тълкувателен път. Съгласно чл. 175, ал. 1 ЗЗдр подготовката и придобиването на образователно-квалификационна степен „магистър” по специалности от професионални направления „Медицина”, „Дентална медицина”, „Фармация” и „Обществено здраве” се организира и провежда във факултети на висши училища, получили акредитация по реда на ЗВО. Разпоредбата урежда един от аспектите на придобиване на медицинското образование като предпоставка за упражняване на медицинска професия. По действащото законодателство медицинското образование е само висше (затова няма и средно медицинско училище, каквото имаше в миналото), като за специалностите „Медицина” и „Дентална медицина” образователно-квалификационна степен е единствено „магистър”, поради това, че медицинската професия е регулирана професия. Видно е, че съгласно чл. 175, ал. 1 ЗЗдр медицинско образование по специалностите „Медицина” и „Дентална медицина” се придобива във факултет на висше училище, получило институционална и програмна акредитация по реда на ЗВО. Няма значение дали висшето училище е държавно или частно (чл. 12 ЗВО)⁶. Медицинско образование по специалностите „Медицина” и „Дентална медицина” се придобива в съответните факултети в медицинските университети (София, Плевен, Пловдив и др.). Тези висши училища се наричат „медицински университети”, защото съгласно чл. 17, ал. 3 ЗВО висше училище, което провежда подготовка в една или две основни области на науката или културата и отговаря на изискванията на ал. 2, т. 2 – 9 от същия член, може да е университет с наименование, отразяващо спецификата му. Но медицинско образование се придобива и във факултет на висше училище, получило програмна акредитация за това по реда на ЗВО (напр. Медицинския факултет в СУ „Св. Кл. Охридски” и в Тракийския университет). Следователно понятието „висше медицинско училище” по смисъла на чл. 69, ал. 2, т. 3 ЗЛЗ и § 4г ДР на ЗВО следва да се тълкува корективно и в неговото смислово съдържание следва да се включат не само медицинските

дейности, които се осъществяват (всичките или някои от тях) в лечебните заведения. Използваното в ЗЛЗ и ЗЗдр понятие „лечение на болни” е с по-тясно смислово съдържание и е само една от лечебните дейности. Най-общото в съдържателно отношение понятие е „опазване здравето на гражданите” – вж. чл. 1 ЗЗдр.

⁶ Към днешна дата медицинско образование по специалностите „Медицина” и „Дентална медицина” се придобива само в държавни висши училища.

университети, но и медицинските факултети и факултетите по дентална медицина в други висши училища.

Лекарят-преподавател трябва да заема длъжност от научно-преподавателския състав във висшето медицинско училище, т.е. да бъде член на академичния състав на висшето училище (чл. 6, ал. 3 и цялата гл. VI от ЗВО). Той трябва да бъде хабилитиран преподавател (доцент или професор) или нехабилитиран преподавател (асистент или главен асистент) във висшето медицинско училище (чл. 48, ал. 1 ЗВО). Специално в интересуващата ни проблематика значение има и разпоредбата на чл. 48, ал. 4 ЗВО, съгласно която длъжностите на научно-преподавателския състав включват и длъжностите на хабилитираните и нехабилитираните преподаватели, които работят в университетските болници.

4. Лекарят-преподавател работи (полага доходоносна трудова дейност) едновременно (по едно и също време) по две трудови правоотношения с различни работодатели по всяко едно от тях. Основанието за възникване на всяко едно от тези две трудови правоотношения е трудов договор. Това изрично е установено в чл. 69, ал. 2, т. 3 ЗЛЗ и § 4г ДР на ЗВО.

Едното индивидуално трудово правоотношение е с лечебното заведение, в което лекарят-преподавател изпълнява трудовата функция на лекар (лице, което упражнява медицинска професия – извършва дейностите по чл. 2, ал. 1 ЗЛЗ). Работодател е лечебното заведение като юридическо лице⁷.

Съгласно първата част на разпоредбата на чл. 69, ал. 2, т. 3 ЗЛЗ управителите, съотв. изпълнителните директори на лечебното заведение, са работодатели на всички работещи в лечебното заведение. Тази законова разпоредба е в пълен разрез с утвърдени нормативни положения, както и с основни постулати на правната теория и трайната съдебна практика. На това нормативно несъвършенство следва да се обърне внимание, защото работодателят е едната страна на всяко трудово правоотношение.

⁷ В ЗЛЗ няма изрична разпоредба, че всички лечебни заведения (без разбира се, индивидуалната практика за първична или за специализирана медицинска помощ) са юридически лица. Това се извлича по тълкувателен път от разпоредбите на чл. 3, ал. 1 и целия раздел I на глава VII от ЗЛЗ – „Създаване на лечебни заведения”. Лечебните заведения се учредяват като търговски дружества или кооперации по Търговския закон или по Закона за кооперациите, а търговското дружество и кооперацията са юридически лица (чл. 63, ал. 3 ТЗ и чл. 1, ал. 2 ЗК). Единствено за лечебните заведения по чл. 5, ал. 1 ЗЛЗ, които по принцип се създават от държавата (чл. 5, ал. 1 *in fine* ЗЛЗ и чл. 35, ал. 1 ЗЛЗ), изрично е уредено, че те са юридически лица на бюджетна издръжка за специфичните си функции (чл. 35, ал. 2 ЗЛЗ).

Законът определя управителя, съотв. изпълнителния директор на лечебното заведение като работодател. Съгласно дефинитивната правна норма на § 1, т. 1 ДР на КТ „работодател” е всяко физическо лице, юридическо лице или негово поделение, както и всяко друго организационно и икономически обособено образувание (предприятие, учреждение, организация, кооперация, стопанство, заведение, домакинство, дружество и други подобни), което самостоятелно наема работници или служители по трудово правоотношение. Работодател е лечебното заведение като юридическо лице, независимо от неговата правно-организационна форма (търговско дружество, кооперация, публично предприятие)⁸. Управителят, съотв. изпълнителният директор (който е физическо лице) е ръководител на лечебното заведение – управлява го (чл. 69, ал. 1 и ал. 2, т. 1 ЗЛЗ), както и законен представител на лечебното заведение пред трети лица (чл. 69, ал. 2, т. 2 ЗЛЗ). От гледна точка на трудовото право, управителният орган на лечебното заведение, съобразно неговата правно-организационна форма е законен представител на работодателя – лечебното заведение в трудовите правоотношения⁹. Той действа не като страна по индивидуалното трудово правоотношение, а като представител на работодателя, от негово име и за негова сметка¹⁰. В това си правно качество управителният орган на лечебното заведение го управлява (ръководи и отговаря за цялостната му дейност) – чл. 69, ал. 1 и ал. 2, т. 1 ЗЛЗ¹¹. Посочените в ЗЛЗ правомощия на управителния орган на лечебното заведение са свързани с управлението и ръководството на трудовия процес, т.е. с упражняването на различни трудови права на работодателя (упражняване на работодателската власт). Поради това при прекратяване на правомощията на управителния орган на лечебното заведение не сме в хипотезата на

⁸ За трудовоправното положение на посочените субекти като работодатели вж. подробно Топалов, М. Работодателят като страна по индивидуалното трудово правоотношение. С.: Сиби, 1997, 165–184.

⁹ Същата правно-логическа грешка е допусната и в разпоредбата на чл. 65, ал. 2 ЗЛЗ – директорът на лечебното заведение по чл. 5, ал. 1 ЗЛЗ е работодател на всички работещи в него.

¹⁰ Разграничението между „работодател” и физическото лице, което го представлява, е основно в трудовоправната теория и тяхното смесване е недопустимо. Физическото лице (в случая управителя, изпълнителния директор или директора на лечебното заведение) не е работодател, а действа като негов представител и от негово име и за негова сметка упражнява работодателската власт. Вж. Топалов, М. Работодателят като страна [...], 48–55; Милованов, Кр. Трудов договор, с. 38; Мръчков, В. Трудово право, 191–192, 196–197; Средкова, Кр. Трудово право. Специална част. Дял I, 39–40.

¹¹ Сключва и прекратява трудовите договори на работниците и служителите в лечебното заведение (чл. 69, ал. 2, т. 3 ЗЛЗ); извършва структурни и организационни промени в лечебното заведение (чл. 69, ал. 2, т. 5 ЗЛЗ); възлага на началниците на клиниките, отделенията и лабораториите изпълнението на финансовия и медицинския план на техните структури за определен период (чл. 69, ал. 2, т. 6 ЗЛЗ); обсъжда с представители на синдикатите в лечебното заведение въпроси, свързани с работното време, условията и охраната на труда, трудовите възнаграждения и социалната защита в трудовоправните взаимоотношения (чл. 69, ал. 2, т. 6 ЗЛЗ).

промяна на работодателя по чл. 123–123а КТ, нито пък е налице общото основание за прекратяване на трудовия договор по чл. 325, ал. 1, т. 10 КТ – смърт на работодателя-физическо лице.

За преодоляване на това несъвършенство на правната уредба е необходимо изменение на закона. Като предложение *de lege ferenda* разпоредбите на чл. 65, ал. 2 и чл. 69, ал. 2, т. 3, предл. първо ЗЛЗ следва да бъдат изменени. Правомощието на управителния орган на лечебното заведение (директор, съотв. управител или изпълнителен директор) трябва да се уреди, че той „упражнява правата на работодателя спрямо работниците и служителите по трудово правоотношение в лечебното заведение”¹².

5. По второто индивидуално трудово правоотношение работодател е висшето медицинско училище. Всяко висше училище е юридическо лице (чл. 6, ал. 1 ЗВО). Ректорът е законен представител на висшето училище (чл. 32, ал. 1, т. 1 ЗВО) и представител на работодателя в трудовите правоотношения (чл. 32, ал. 1, т. 3 ЗВО – сключва и прекратява трудови договори).

III. За връзката между трудовите функции по двете индивидуални трудови правоотношения

1. Трудовата функция на лекаря-преподавател по трудовото му правоотношение с лечебното заведение е лечебна дейност (упражняване на медицинската професия като трудова функция). По второто трудово правоотношение с висшето медицинско училище лекарят-преподавател извършва научно-преподавателска и изследователска дейност, т.е. това е трудовата функция на преподавател и учен във висше училище. Основната особеност на тази трудова функция като преподавател е, че той преподава т.нар. клинична специалност. Такива са повечето медицински специалности (напр. хирургия, офталмология, ото-рино-ларингология, травматология, неврология, дерматология и др.) и специалности в денталната медицина (детска стоматология, образна диагностика, лицево-челюстна хирургия и др.). В противовес на тях са т.нар. предклинични

¹² Такова недопустимо смесване на различни правни понятия, каквито са работодателя и физическото лице, което го представлява, за съжаление се среща в действащото законодателство. Вж. примери и критика Мръчков, В. Трудово право, с. 192 (бел. 1 под линия); Стайков, Ив. Трудовоправни и осигурителноправни аспекти на Закона за Държавна агенция „Национална сигурност”. [електронен ресурс] – интернет Юридическо списание на НБУ, изд. на Департамент „Право” на НБУ, 2014, № 1, 20–21 (относно председателя на ДАНС).

специалности (анатомия и физиология, медицинска химия и биохимия, медицинска физика и др.). Самият образователен процес (преподаването) на клинична дисциплина по необходимост налага преподавателят да е и практикуващ лекар, т.е. да извършва лечебна дейност в цялото многообразие на това понятие (профилактика, диагностика, лечение, рехабилитация и др.). В самия процес на обучение на студентите, докторантите и специализантите по медицина и дентална медицина, лекарят-преподавател трябва да има постоянен достъп до пациенти¹³. Пациенти има в лечебните заведения, независимо от техния вид, защото там се оказва медицинска помощ на болни лица. Медицинското обслужване (оказването на медицинска помощ, предоставянето на медицински услуги – терминологията на ЗЗдр, ЗЛЗ и ЗЗО е твърде разнообразна¹⁴) не влиза в предмета на дейност на висшето училище (чл. 6, ал. 1 ЗВО), в т.ч. и на висшето медицинско училище. Аргумент, че лекарят-преподавател трябва да преподава по клинична дисциплина се съдържа и в много разпоредби на ЗЛЗ, в които изрично се урежда клиничното обучение на студенти, докторанти и специализанти по медицина и дентална медицина (чл. 9, ал. 3, чл. 90, ал. 1 ЗЛЗ).

2. Необходимо е да се обърне внимание и на законовата възможност, която е предвидена в чл. 2а ЗЛЗ. Съгласно тази разпоредба в медицинските факултети и факултетите по дентална медицина на висшите медицински училища може да се извършва лечебна и диагностична дейност при провеждане на практическо обучение на студенти и докторанти по медицина, дентална медицина и фармация, следдипломно обучение на лекари и лекари по дентална медицина, както и при извършване на научна дейност. Тази дейност се извършва в съответствие с учебните планове и програми. За осъществяването на лечебната дейност могат да се откриват до 10 легла за наблюдение и лечение до 48 часа. При възникнала необходимост от по-дълъг престой медицинският факултет или факултетът по дентална медицина на висшето медицинско училище е длъжен да организира хоспитализацията на пациента (чл. 39, ал. 2 и 3 ЗЛЗ). Лечебната и диагностичната дейност в медицинските факултети и факултетите по дентална медицина

¹³ Пациент е всяко лице, което е потърсило или на което се оказва медицинска помощ (чл. 84, ал. 1 ЗЗдр). В ЗЗдр се използват и други близки по съдържание понятия като „болни от заразни болести” (чл. 60, ал. 1 ЗЗдр), „психичноболни” (чл. 146, ал. 1, т. 1 ЗЗдр), „болни” и „хронично болни” (чл. 2, ал. 1, т. 1 и т. 3 ЗЛЗ), които са думи от общоупотребимия български език.

¹⁴ За целите на настоящия анализ може би най-подходяща е легалната дефиниция на понятието „медицинска помощ” в § 1, т. 9 ДР на ЗЗдр – „система от диагностични, лечебни, рехабилитационни и профилактични дейности, осигурявани от медицински специалисти”. Тази дефиниция пряко кореспондира и с предмета на дейност на лечебното заведение, посочен в чл. 2, ал. 1 ЗЛЗ.

на висшите медицински училища се регистрира в съответната регионална здравна инспекция, на чиято територия се намира висшето медицинско училище (чл. 39, ал. 2 и чл. 40, ал. 1 ЗЛЗ).

Извършването на лечебна и диагностична дейност при провеждане на практическо обучение на студенти и докторанти по медицина, дентална медицина и фармация, следдипломно обучение, както и при извършване на научна дейност, не придава правен статус на висшето медицинско училище на лечебно заведение. Тази възможност е приложима само за някои клинични специалности в медицината и денталната медицина, при това не за всички медицински дейности¹⁵. Във връзка с предмета на настоящия анализ тази законова хипотеза няма значение. При нея няма второ трудово правоотношение на лекаря-преподавател. Има едно единствено индивидуално трудово правоотношение между лекаря-преподавател и висшето медицинско училище, с една единствена трудова функция, която включва в съдържанието си, освен теоретичното обучение и практическо обучение на студенти, докторанти и специализанти чрез извършването на лечебна и диагностична дейност.

Практиката да се извършва лечебна и диагностична дейност (и преди всичко хоспитализацията на пациенти, т.е. болнично лечение) при провеждане на практическо обучение на студенти, докторанти и специализанти по медицина и дентална медицина в самите висши медицински училища съществуваше десетилетия наред преди закриването на Медицинска академия и на висшите медицински институти в страната. Именно поради променената философия по отношение на системата за здравеопазване и медицинското образование се стигна до сега съществуващата ситуация, която е и предмет на настоящото изследване. Това се вижда и при историческия преглед на измененията и допълненията в ЗЛЗ и ЗВО през годините, които имаха за цел да създадат правна уредба на тази проблематика¹⁶.

¹⁵ Това е възможно основно за клиничен преглед и диагностика на болест; профилактика и рехабилитация; неинвазивни методи на изследване; някои инвазивни методи на изследване; малки хирургични интервенции и др. под.

¹⁶ Идеята университетските болници да се върнат към висшите медицински училища, т.е. да бъдат в тяхната структура и под тяхно управление, а не както е сега – те са отделни юридически лица като правни субекти, не е преставаала да бъде на дневен ред. Причините за нейната нереализация са многобройни, но тяхното изследване е извън предметното съдържание на настоящата статия. Част от тази идея съществува като нормативно положение и сега. Съгласно чл. 62, ал. 2 ЗЛЗ Министерският съвет по предложение на министъра на здравеопазването предоставя на съответното висше медицинско училище правата на едноличния собственик на капитала по управлението на държавните лечебни заведения, които са университетски болници по реда на чл. 90, ал. 2, за срока на акредитационната им оценка. Тъй като на практика разпоредбата не се прилага, не е ясно доколко тази възможност има пряка връзка с основния

3. Интересен за обсъждане е и въпросът дали всяко акредитирано лечебно заведение или само университетска болница може да провежда клинично обучение на студенти, докторанти и специализанти по медицина и дентална медицина? От трудовоправна гледна точка въпросът се свежда до това има ли законови изисквания относно работодателя по едното трудово правоотношение? Нито ЗЛЗ, нито ЗВО дават еднозначен отговор на въпроса и затова той следва да бъде изведен по тълкувателен път.

В чл. 2, ал. 2 и 3 ЗЛЗ изрично е уредено, че в лечебните заведения може да се извършва обучение на студенти и следдипломно обучение на медицински специалисти по реда на този закон, както и че в тях може да се извършва научна дейност. „По реда на този закон” означава, че лечебните заведения, които искат да провеждат обучение на студенти и специализанти, задължително или доброволно се акредитират за цялостната медицинска дейност на лечебното заведение, отделните медицински дейности и възможностите за обучение на студенти и специализанти (чл. 86, ал. 1–3 ЗЛЗ). За провеждане на клинично обучение на студенти и докторанти по медицина и дентална медицина, както и следдипломно обучение на лекари и лекари по дентална медицина, лечебното заведение трябва да е получило положителна акредитационна оценка от Акредитационния съвет, който е специализиран орган по акредитация към министъра на здравеопазването (чл. 90, ал. 1 ЗЛЗ).

От друга страна в чл. 9, ал. 3 и чл. 90, ал. 2–4 ЗЛЗ е уреден правния статус на университетската болница. Необходимо е веднага да се отбележи, че университетската болница е лечебно заведение за болнична помощ (чл. 9, ал. 1 и чл. 10, ал. 1 ЗЛЗ), т.е. вид болница, а не някакво структурно звено на висшето медицинско училище, както може да подведе самото словосъчетание. Университетската болница и висшето медицинско училище са две различни юридически лица, различни правни субекти, с различен предмет на дейност.

Университетски болници са многопрофилни или специализирани болници, в които се осъществяват дейности по: клинично обучение на студенти и докторанти по медицина, дентална медицина и фармация; клинично обучение по здравни грижи, както и на студенти от всички видове медицински колежи; следдипломно обучение на лекари, лекари по дентална медицина, фармацевти, специалисти по здравни грижи и лица, завършили медицински колеж. Министерският съвет по предложение на министъра на

предмет на дейност на висшето медицинско училище – медицинско образование и развитие на медицинската наука.

здравеопазването определя кои от лечебните заведения, получили „много добра” или „отлична” акредитационна оценка, придобиват правата на университетски болници за срока на акредитационната оценка. Предложението на министъра на здравеопазването предварително се съгласува със съответния ректор на висшето медицинско училище на територията на общината, на която се намира лечебното заведение. Условието и редът за провеждане на обучението, както и неговото финансиране, се уреждат с договор между лечебното заведение и висшето медицинско училище, чието минимално необходимо съдържание е уредено в чл. 90, ал. 4 ЗЛЗ.

На следващо място трябва да посочи, че в няколкото разпоредби на ЗВО (чл. 2бд, ал. 5, чл. 48, ал. 4, § 4б и 4г от ДР на ЗВО), в които са уредени различни аспекти на анализирания проблематика, изрично и единствено се говори само за „университетска болница”.

Двата закона – ЗЛЗ и ЗВО не са в съотношение на общ и специален закон. Не може и по отношение на изследвания проблем да се направи съотношението нов и стар закон. Едните или другите аргументи следва да се търсят в друга насока. Университетската болница е вид лечебно заведение за болнична помощ и по сега действащата правна уредба тя е преди всичко болница, а на следващо място е база на провеждане на практическото обучение по медицина и дентална медицина. Именно поради тази причина ЗЛЗ е нейната *sedes materiae*, където по същество се съдържа материалноправната уредба на университетската болница като правен субект, а не в ЗВО. Следователно при отговора на поставения по-горе въпрос определяща трябва да бъде правната уредба в ЗЛЗ. Този закон дава право на всяко лечебно заведение, което е получило положителна акредитационна оценка да може да провежда (в пълнота или само за някои медицински дейности) практическо (клинично) обучение на студенти, докторанти и специализанти по медицина и дентална медицина. И най-важното – и в двата закона ЗЛЗ и ЗВО няма изрично нормирано правило, че лекар-преподавател по клинична дисциплина във висше медицинско училище трябва да упражнява медицинската си професия (да има второ трудово правоотношение) само и единствено в университетска болница¹⁷.

¹⁷ Качеството на една болница на университетска не ѝ дава повече права и възможности, освен обществения престиж поради получената „много добра” или „отлична” акредитационна оценка. Посоченото в чл. 90, ал. 2 ЗЛЗ положение, че определени лечебни заведения „придобиват правата на университетски болници за срока на акредитационната оценка” практически няма особено значение, защото ЗЛЗ не урежда какви са тези специфични права на университетската болница, в сравнение с другите

Като следствие на направения анализ, отговорът на поставения въпрос следва да бъде, че всяко акредитирано лечебно заведение, а не само университетска болница, може да провежда клинично обучение на студенти, докторанти и специализанти по медицина и дентална медицина и следователно всяко акредитирано лечебно заведение може да бъде работодател по второто трудово правоотношение на лекаря-преподавател.

4. Следователно, за да може преподавател по клинична медицинска специалност във висше медицинско училище да преподава (да обучава студенти, докторанти и специализанти), както и да развива научно-изследователска дейност в областта на медицинските науки, той трябва да упражнява и медицинската си професия. Поради неразривната връзка между теория и практика в медицината това важи със същата сила и от гледна точка на обучаемия за медицинската професия. Това положение относно медицинското образование е и регламентирано в чл. 180, ал. 1 и ал. 2 ЗЗдр, където е посочено, че теоретичното обучение се провежда от висшите училища, а практическото обучение се провежда в лечебни заведения, получили положителна акредитационна оценка за обучение на студенти и специализанти. По-подробна правна уредба се съдържа в ЗЛЗ (чл. 2, ал. 2 и 3, чл. 9, ал. 3, чл. 58, ал. 1, чл. 68, ал. 2 и 5, чл. 73, чл. 80, чл. 80а, чл. 86, ал. 2, цялата глава X – чл. 90–93).

По този начин се очертава правно-логическата връзка между двете трудови функции по двете индивидуални трудови правоотношения. Характерното за тази връзка е нейната еднопосочна зависимост, което следва да се разбира в следния смисъл. Упражняването на медицинската професия (оказването на медицинска помощ) в лечебното заведение от лекар не е условие и не е пряко свързано с преподаване във висше медицинско училище. Такова лице е само лекар. И обратното. Упражняването на преподавателска дейност по клинична дисциплина във висше медицинско училище по необходимост налага и упражняване на медицинската професия в лечебно заведение. Упражняването на медицинската професия в лечебно заведение от лекаря-преподавател по клинична медицинска специалност е необходимо условие за ефективно изпълнение на трудовата му функция като преподавател във висше училище и изобщо за осъществяването (изпълнението) на индивидуалното му трудово правоотношение с висшето училище. Дори може да се приеме, че трудовата функция на лекаря-преподавател във висше медицинско училище е една единствена (теоретическо и

лечебни заведения. Ако замисълът на законодателят е бил в обратна посока, то определено това не е постигнато чрез действащата позитивно-правна уредба.

практическо обучение на студенти, докторанти и специализанти по медицина и дентална медицина и научно-изследователска дейност в медицинската наука), но тя на практика се изпълнява в рамките на две индивидуални трудови правоотношения при различни работодатели. Това е голяма особеност от гледна точка на теорията на индивидуалното трудово правоотношение. В Кодекса на труда са уредени различни хипотези на изпълнение на повече от една трудова функция в един и същ времеви период – при един и същ или при различни работодатели¹⁸. Трудовата функция на лекаря-преподавател следва да се отграничава от често срещаната хипотеза едно физическо лице да работи по два трудови договора с различни работодатели, като и двете трудови функции са идентични (външното съвместителство по чл. 111 КТ). При тази хипотеза има основно трудово правоотношение и последващо трудово правоотношение, като не трябва да се забравя, че работодателят може да договори в трудовия договор по основното трудово правоотношение, забрана за сключване на последващ трудов договор (изобщо или за същата трудова функция). При тази хипотеза, поради договорна забрана или поради нежелание на работника или служителя, може въобще да няма второ трудово правоотношение, докато при лекаря-преподавател по необходимост има две трудови правоотношения поради характера на трудовата функция. Спецификата на трудовата функция на лекаря-преподавател дава пряко отражение и придава особеност при възникването и прекратяването на двете индивидуални трудови правоотношения.

IV. За т.нар. „свързани” трудови правоотношения

1. Анализът на действащата позитивно-правна уредба позволява да се обоснове теоретичната конструкция за т.нар. „свързани” индивидуални трудови правоотношения. Двете трудови правоотношения на лекаря-преподавател – с висшето медицинско училище и с лечебното заведение, са „свързани” помежду си по отношение на цялата динамика на тяхното развитие – възникване, осъществяване (изпълнение) и прекратяване. В основата на тази „свързаност” стои спецификата на трудовата функция на лекаря-преподавател – преподавателска и научна дейност във висше училище и лечебна дейност в лечебно заведение, която се изпълнява в рамките на две индивидуални трудови правоотношения при различни работодатели.

¹⁸ Две различни трудови функции по два трудови договора при един и същ работодател (вътрешно съвместителство – чл. 110 КТ); вътрешно заместване със съвместителство (чл. 259, ал. 1, изр. второ КТ); външно съвместителство (чл. 111 КТ) – два и повече трудови договора с различни работодатели.

Общото между двете индивидуални трудови правоотношения е това, че на страната на работника или служителя и по двете е едно и също физическо лице – лекарят-преподавател. Спецификата на трудовата функция на лекаря-преподавател и субектната идентичност на едната страна и по двете индивидуални трудови правоотношения дава пряко отражение и придава особеност при възникването и прекратяването на двете правоотношения. Тази особеност се изразява в законовото изискване да се иска и получава съгласие от другия работодател при възникване и при прекратяване на всяко едно от двете трудови правоотношения. Правната същност и правното значение на съгласието при възникването и при прекратяването на всяко едно от двете трудови правоотношения са различни. Това е следствие от социално-правното предназначение на самите индивидуални трудови правоотношения, на необходимостта от съгласие, както и от спецификата на трудовите функции.

„Свързаността” на двете индивидуални трудови правоотношения на лекаря-преподавател не е абсолютна, в смисъл на двупосочна. Еднопосочната зависимост между двете трудови функции по двете трудови правоотношения се отразява и върху „свързаността” на правоотношенията. Трудовото правоотношение между лекаря-преподавател по клинична медицинска специалност във висше медицинско училище не може да съществува без трудово правоотношение между същия лекар-преподавател и лечебно заведение. Но обратното е възможно – лекар на трудов договор в лечебно заведение, без той е да е преподавател във висше медицинско училище (масовата и най-често срещана хипотеза). Именно тази еднопосочност в „свързаността” на двете трудови правоотношения не е напълно отчетена от законодателя в разпоредбите на чл. 69, ал. 2, т. 3 ЗЛЗ и § 4г ДР на ЗВО по повод съгласието при възникването и прекратяването на двете правоотношения.

2. Когато правната уредба регламентира специфика при възникването, осъществяването и прекратяването на две индивидуални трудови правоотношения, наричам тези трудови правоотношения „свързани”. Те съществуват в обективната правна действителност поради необходимостта правната уредба да отговори на някои житейски дадености. „Свързаността” на двете индивидуални трудови правоотношения може да има различни модалитети – идентичност на единия или на двата от субектите (страните) и по двете трудови правоотношения; особености при трудовите функции по двете трудови правоотношения (еднаквост или различие); специфика при тяхното възникване и/или прекратяване. За „свързаност” на две индивидуални трудови правоотношения

може да се говори и при други хипотези, които са уредени в действащото трудово право¹⁹.

V. Заключение

Действащото обективно право съдържа особени правила относно възникването и прекратяването на трудовите правоотношения на лекаря-преподавател. Законодателят е целял да регламентира тези трудови правоотношения, като е отчел спецификата в трудовата функция на лекаря-преподавател. Но правната уредба съдържа недостатъци, които бяха анализирани. На съответните места в изложението се направиха и предложения *de lege ferenda* за бъдещо усъвършенстване на правната уредба.

¹⁹ Особена „свързаност“ се наблюдава и между двете правоотношения при договора за повишаване на квалификацията и за преквалификация по чл. 234 КТ, въпреки че едното правоотношение не е трудово, но съществува паралелно (дори в рамките) на трудовото правоотношение и дава отражение върху съдържанието и динамичното развитие на трудовото правоотношение. Следователно „свързаността“ може да бъде не само между две трудови правоотношения, но и между трудово правоотношение и друго правоотношение (обикновено от категорията на т.нар. отношения, непосредствено свързани с трудовите).